

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИПУСКУ

УДК 349.2

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-15-149-153

Дашутін Ігор Володимирович,

доктор юридичних наук,

суддя Касаційного адміністративного суду в складі Верховного Суду

e-mail: ceslii.knu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1611-5868>**СУТНІСТЬ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ**

Стаття присвячена з'ясуванню сутності правового механізму забезпечення законності у трудових відносинах за участю судді в Україні. З урахуванням наукових напрацювань українських вчених автором уточняється юридична сутність правового механізму та механізму в праві, на підставі чого резюмується, що механізм забезпечення законності у трудових відносинах за участю судді виявляється у двох видах – абстрактному (ідеальному) та конкретному (той, який діє в практичній дійсності). Зазначається, що правовий механізм забезпечення законності у трудових відносинах за участю судді діє в межах трудо-правового режиму законності у сфері праці. Обґрунтовується позиція, відповідно до якої правовий механізм забезпечення законності в трудових відносинах за участю судді коригується механізмом правового регулювання забезпечення законності у таких правових відносинах, а також правовим механізмом забезпечення прав працівників. Автором дається визначення поняттю «правовий механізм забезпечення законності у трудових відносинах за участю судді», а також окреслюються основні специфічні риси, які є властивими такому правовому механізму. У висновках до статті узагальнюються результати проведеного дослідження.

Ключові слова: вимоги законності, законність, правовий механізм, суддя, трудові відносини.

Dashutin I. THE ESSENCE OF THE LEGAL MECHANISM FOR ENSURING LEGALITY IN LABOUR RELATIONS WITH THE PARTICIPATION OF A JUDGE.

This article aims to define the legal essence of the legal mechanism in Ukraine for ensuring legality in labour relations with the participation of a judge. Taking into account the current scientific developments of Ukrainian scientists, the author clarifies the legal essence of the legal mechanism and the mechanism in the law. When the legal mechanism is compared to the legal mechanism, the conclusion is reached that the mechanism of ensuring legality in labour relations with the participation of a judge manifests itself in two forms: abstract (ideal) and concrete (that is, in a form that is directly objectified in practical reality). The labour-legal regime for ensuring legality in the field of labour encompasses abstract and concrete manifestations of this legal mechanism (it operates on the territory of Ukraine and in relation to the work of Ukrainians outside Ukraine). The position is substantiated by the fact that the legal mechanism for ensuring legality in labour relations with the participation of a judge is correlated with the mechanism of legal regulation for ensuring legality in such legal relations as well as the legal mechanism for ensuring the labour rights of employees. Summing up the study's results, the author defines the concept of a "legal mechanism for ensuring legality in labour relations with the participation of a judge" and outlines a list of the main specific features (signs) inherent in this legal mechanism. The conclusions of the article summarize the results of the study.

Key words: judge, labour relations, legal mechanism, legality, requirements of legality.

Постановка питання. Забезпечення законності (далі – ЗЗ) у трудових відносинах (далі – ТВ) за участю судді є комплексною категорією трудового права, яку слід розглядати як сукупність динамічних правових елементів, кожен з яких відіграє свою конкретну та важливу роль в ЗЗ у ТВ зокрема та у сфері праці загалом. Вказане пояснюється тим фактом, що кожен із зазначених елементів виконує відповідні функції у правовому ЗЗ в ТВ, формуючи єдиний системний механізм динамічних елементів, основною метою якого є ЗЗ у суспільних відносинах з приводу праці та за участю судді, які врегульовані положеннями трудового права, а також спеціальними нормами адміністративного законодавства про працю (містяться в законодавстві про судоустрій і статус суддів). Тому дослідження такого механізму дозволить більш комплексно підійти до вивчення категорії законності та її функціонального динамічного прояву у системі ТВ. При цьому слід констатувати, що по сьогоднішній день вченими ще робились спроби комплексно окреслити сутність відповідного трудо-правового механізму, що є питанням, яке потребує вирішення.

Додатково актуальним вказане питання постає з огляду на особливості фактичного стану механізму правового ЗЗ у ТВ за участю судді, адже протягом останнього часу такий механізм зазнав суттєвих змін. По-перше, юристами-трудоваками були обрані кардинально нові підходи як до інституційного, так і правового ЗЗ у ТВ, змінився підхід до встановлення відповідальності за порушення законності. По-друге, за останній час в Україні набули іншого вигляду повноваження правозастосовних та контролюючих органів тощо, а в контексті роботи суддів (в результаті останніх судово-правових реформ) – зазнав змін механізм контролю та нагляду за процесуальною та позапроцесуальною діяльністю суддів, що суттєвим чином позначалось на концептуальному осмисленні ЗЗ в ТВ за участю судді.

Крім того, наразі триває процес прийняття нового кодифікованого законодавчого акта про працю, який повинен привести правове регулювання ТВ у відповідність до вимог часу, не ігноруючи при цьому специфіку ЗЗ в ТВ за участю працівників зі спеціальним трудо-правовим статусом (зокрема, суддів). Відповідні зміни повинні забезпечити якнайбільш широке дотримання принципу законності у ТВ, неухильне дотримання положень трудового законодавства загалом, а у разі порушення положень права, застосувати ефективні та справедливі заходи відновлення правопорядку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Категорія «правовий механізм ЗЗ у ТВ за участю суддів» потребує нового комплексного дослідження з урахуванням сучасних тенденцій у національному трудовому праві. Вказане може бути досягнуто з урахуванням наукових напрацювань юристів-трудоників, присвячених особливостям статусу суддів та його об'єктивності (зокрема, Т. В. Андрейчука, О. О. Беспалова, І. О. Грибан, М. А. Дідиченко, Г. А. Зуба, О. В. Карпушової, Е. Л. Ковалюмнус, В. Г. Костенка, В. В. Коцкулич, В. В. Кузьменка, Б. Б. Курбанова, Є. Ю. Пономаренка, К. Б. Пусан, Р. В. Романюка, Д. В. Ткаченка, С. В. Черноти, А. В. Шевченко, В. А. Яреми), а також на підставі наукових досліджень і розробок юристів-трудоників, присвячених розкриттю сутності правового механізму (далі – ПМ) ЗЗ у сфері праці (серед яких А. В. Андрушко, В. А. Багрій, Н. Б. Болотіна, В. С. Венедиктов, В. В. Жернаков, М. І. Іншин, Ю. В. Кернякевич-Танасійчук, І. В. Лагутіна, П. С. Луцюк, П. Д. Пилипенко, Є. Ю. Подорожній, Д. І. Сіроха, О. А. Яковлев, О. М. Ярошенко та ін.).

Метою статті є формування актуальної наукової думки щодо сутності ПМ ЗЗ у ТВ за участю судді в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спершу слід зазначити, що «механізм» є явищем, яке в правовій площині вже набуло конкретного прикладного значення, адже: 1) для застосування конкретного ПМ повинні бути наявними відповідні підстави (нормативно-правова, фактична, процедурна та/або процесуальна), умови, а також конкретна мета такого застосування механізму, що об'єктивується у певній сукупності завдань; 2) дія ПМ має юридичне значення, обумовлюючи юридичні наслідки для суб'єктів, на яких поширюється дія такого ПМ, крім того, соціально-правові наслідки дії ПМ можуть позначатись й на всьому суспільстві. Іншими словами, механізм в праві завжди розкриває послідовне застосування правових норм та об'єктивіацію інститутів суб'єктами правовідносин з конкретно визначеною метою, а відтак – він характеризується чіткою спрямованістю на конкретний результат.

Разом із тим, аналізуючи інтерпретацію ПМ, яку пропонує О. Г. Данильян [1, с. 164–165], доходимо думки, що механізм є елементом динамічної системи, хоча насправді механізм за своєю суттю і є динамічною системою, в якій відбуваються ті чи інші соціальні, чи суто правові зміни. Усе залежить від того, на якому рівні розглядається та чи інша сукупність дій. Так, слід погодитись із тим, що механізм дійсно є системою, утім це не виключає можливості розгляду ПМ як частини інших більших правових та соціальних систем (зокрема, правових режимів). По суті у трудових та будь-яких інших правовідносинах присутня сукупність ПМ та систем, які у процесі взаємодії формують системи чи механізми вищого порядку. Так, зокрема, в межах трудо-правового режиму законності у сфері праці створено та існує ПМ ЗЗ у ТВ за участю судді.

Осмилюючи тлумачення ПМ, яке пропонує В. А. Ярема [2, с. 70], зазначимо, що в практичній дійсності механізм в праві на практиці спроможний передбачати виконання не лише правомірних (на чому наголошує науковець), але й також неправомірних завдань, а так само – завдань, які не відповідатимуть духу права, хоча формально відповідатимуть положенням законодавства (неправові закони). В цьому контексті переважно мова йде саме про законність в державі, в якій не встановлено панування права повною мірою, а відтак – законність може містити вимоги виконання вимог законодавства, неузгоджених із засадами права. Крім того, відповідне може мати місце й в правових державах, в яких наявне неефективне законодавство, що є основою для зловживань, вчинюваних недобросовісними суб'єктами. Таким чином, сам механізм у праві насправді характеризує лише сукупність тих чи інших норм та є загальним поняттям, що може включати як формально визначені процедури з метою реалізації державної політики чи характеризувати сукупність засобів упорядкування ТВ, цілі яких не завжди співвідносяться із суспільними уявленнями про завдання трудового права та належний захист сторін ТВ. Виключає таку проблему юридична конструкція «ПМ», який на відміну від механізму в праві загалом є системою засобів, способів упорядкування тих чи інших правовідносин, правових процесів (зокрема, процесів ЗЗ) з урахуванням вимог системи принципів права.

Що ж стосується ПМ ЗЗ у ТВ за участю судді, то в цьому контексті мова йде про більш загальну категорію – ПМ ЗЗ у ТВ, яка: 1) спрямована на дотримання основоположного принципу – законності у ТВ, що скоригована засадами права, як верховенство права, людиноцентризм, юридична рівність, справедливість та ін.; 2) конкретизована поширенням дії цього механізму на відносини з приводу праці за участю суддів. При цьому слід зазначити, що цей механізм хоча і є правовим, слід мати на увазі те, що в практичній дійсності:

1) рівень правової культури на ринку праці загалом засвідчує реальні ризики використання такого механізму для досягнення неправомірної мети. Зокрема, роботодавці можуть: а) створювати авторитарний режим забезпечення службово-трудової дисципліни задля підвищення тривожності працівників, а відтак – зниження їх вимогливості до виконання роботодавцем вимог принципу гідної праці, принципу гармонійної стабільності ТВ; б) використовувати заходи ЗЗ у ТВ для втручання у приватне життя працівників, приниження людської гідності працівника (зокрема, у вигляді сексуальних домагань на робочому місці), помсти працівнику (особливо актуальним це сьогодні постає в контексті захисту працівників, які є

викривачами корупції чи свідчать в суді проти роботодавців) тощо;

2) держава, як роботодавець досить часто порушує трудові і соціальні права суддів [див., напр.: 3–6], що загрожує незалежності та самостійності трудової діяльності суддів, а також забезпеченню належного рівня соціальної безпеки працівників з таким спеціальним трудо-правовим статусом.

Разом із тим, називаючи механізм ЗЗ у ТВ за участю судді правовим механізмом мається на увазі те, що сутність і дія такого механізму повинна бути узгодженою із вимогами права. У той час, коли цей механізм в конкретній дійсності суперечить праву, то в такому разі слід констатувати те, що відповідна конструкція використовується в неправомірних цілях та потребує виправлення. Отже, слід розрізняти ПМ ЗЗ у ТВ за участю судді, як абстракцію (ідеал, до якого слід наближувати упорядкування ТВ з метою забезпечення правопорядку у відносинах за участю такого працівника), а також фактичний механізм ЗЗ у ТВ (він може бути неправовим, а отже держава вживає заходів для приведення його до стану, що відповідає ідеалу).

Також в процесі критичного осмислення ПМ ЗЗ у ТВ за участю судді слід мати на увазі й те, що законність передусім за своєю сутністю передбачає дотримання норми (правил поведінки), а отже – збалансовує відповідні обов'язки правами (не лише суб'єкта дисциплінарної влади, але й також самого судді), що хоча й відіграють роль похідних елементів від певної норми права, утім не є такими, що можуть бути проігноровані (у такому разі ЗЗ буде характеризуватись порушенням вимог законності). У цьому контексті ЗЗ – передусім встановлення правопорядку, який полягає у дійсній відповідності фактичних ТВ формально визначеним правилам поведінки – трудовим нормам, що встановлені в актах трудового законодавства України та актах локального правового регулювання, що досягається з урахуванням вимог законності, які поширюються і на суддів, і на відповідних суб'єктів дисциплінарної влади.

Вищевказане свідчить про те, що механізм правового ЗЗ у ТВ включає ознаки такого суміжного поняття як механізм правового регулювання. Враховуючи наукові позиції з приводу розуміння такого ПМ [7, с. 232; 8, с. 26; 9, с. 93], доходимо думки, що механізм правового регулювання ЗЗ у ТВ за участю судді: 1) передбачає також продукування норм про законність у ТВ, які створюють самі судді, зокрема в рамках гарантованого суддівського самоврядування, а також в межах суддівського врядування; 2) підпорядкованість нормотворчої діяльності засадничим ідеям права, а також принципам нормотворення, що сукупно сприяє тому, щоби фактичний механізм ЗЗ у ТВ за участю судді був дійсно правовим.

Також на сутність ПМ ЗЗ у ТВ за участю судді впливає механізм забезпечення трудових прав суддів, оскільки саме визначення, захист, охорона та забезпечення реалізації трудових прав суддів (як працівників зі спеціальним трудо-правовим статусом) – цивілізаційне завдання чинного трудового законодавства України, яке не може бути проігнорованим мотивами ЗЗ в цих правовідносинах (при цьому вказані категорії не слід протиставляти). У зв'язку із цим, беручи до уваги підходи вчених до розуміння сутності забезпечення трудових прав працівників, утому числі і суддів як спеціальних суб'єктів трудового права [2, с. 73; 10, с. 30; 11, с. 703; 12, с. 159-161] зазначимо, що механізм ЗЗ в правовій державі передбачає створення умов, за яких будь-який суддя: 1) уникає ситуацій, за яких його трудові та соціальні права можуть бути порушені в ТВ за його участю; 2) виконує свої посадові обов'язки в процесуальній та в позапроцесуальній площині, будучи переконаним в тому, що він не порушить права колег та матиме можливість реалізувати свої трудові та інші суміжні права в ТВ. Іншими словами, забезпечення трудових прав та ЗЗ передбачає існування правопорядку в ТВ із суддями, а тому відхилення у відповідних забезпечувальних процесах може обумовлювати шкоду як для трудових прав суддів, так і для стану законності в ТВ за участю судді.

Отже, беручи до уваги викладене зазначимо, що під ПМ ЗЗ у ТВ за участю судді слід розуміти цілісну систему послідовних правових засобів та способів, основною функцією (або ж однією з базових функцій) яких є ЗЗ у ТВ за участю судді, в рамках яких здійснюється реалізація, захист, охорона, забезпечення та відновлення порушених трудових прав чи іншого порушення правопорядку у цих відносинах, яке полягало у невідповідності фактичних ТВ вимогам трудового законодавства України, а також нормам законодавства про судоустрій та статус суддів. При цьому, як вказують науковці, важливим аспектом розв'язання досліджуваної проблематики є врахування впливу на національну систему ПМ ЗЗ в ТВ за участю судді міжнародно-правових норм та стандартів Ради Європи і ЄС, у яких врегульовані питання забезпечення трудових прав суддів та врегулювання питання виникнення правовідносин із суддями [13, с. 352-356].

Висновки. Підбиваючи підсумок викладеному, можемо дійти висновку, що ПМ ЗЗ у ТВ за участю судді доцільно розглядати з точки зору двох підходів – конкретного та абстрактного. Конкретний вияв цього механізму виражається в його безпосередній дії, а саме з усіма перевагами та недоліками, що можуть свідчити також про те, що цей механізм не відповідає засадам права, а відтак є неправовим й потребує виправлення. Абстрактний вияв розглядуваного ПМ – це ідеальний (безумовно відповідає засадам права, не загрожує самостійності та незалежності трудової діяльності суддів, не знижує інші гарантії незалежності суддів) стан такого механізму та фактична об'єктивація цього механізму, що охоплює сукупність правових засобів і способів, які забезпечують законність у ТВ за участю судді, зокрема, забезпечуючи умови, за яких неможливе порушення трудових й інших прав суддів, а у суддів є можливість долучитись до нормотворчої діяльності з метою формування нормативно-правової основи для ЗЗ в ТВ за їх участю. Отже, в загальному сенсі ПМ ЗЗ у ТВ за участю судді постає як цілісної системи послідовних правових засобів і способів, основною або ж однією з основних функцій яких є ЗЗ у правових відносинах, в межах яких наявна реалізація, захист, охорона, гарантування та відновлення порушених трудових прав чи іншого порушення трудового

правопорядку, яке полягало у невідповідності фактичних ТВ вимогам чинного законодавства України.

Враховуючи викладене, можемо також дійти висновку, що основними особливостями ПМ 33 у ТВ за участю судді є такі його особливі риси: 1) стосується ТВ за участю судді; 2) передбачає існування особливих суб'єктів дисциплінарної влади, які застосовують заходи 33 у сфері трудової діяльності суддів без шкоди для забезпечення гарантій незалежності та самостійності суддів; 3) 33 в ТВ за участю судді також відбувається відповідними діями суддів, а також організаціями суддів, суб'єктами громадянського суспільства (включно зі ЗМІ); 4) способи та засоби 33, охоплені таким ПМ, узгоджуються із засадничими ідеями права, а також передбачаються нормами законодавства про працю, законодавства про судоустрій і статус суддів, про Вищу раду правосуддя (також, якщо мова йде про Вищий антикорупційний суд – відповідним законодавчим актом), а відтак – застосовуються на підставі, за умов і в порядку, передбаченому нормами законодавства; 5) хоча найбільш зацікавлений в 33 в ТВ за участю судді є суспільство (адже за таких обставин кожна людина спроможна реалізувати право на правосуддя в практичній дійсності), не в меншій мірі зацікавлений суб'єктами в правопорядку у таких відносинах є держава (яка існує в парадигмі права та людиноцентризму, що є недосяжним без належної трудової діяльності суддів), а також і сам суддя (законність в ТВ формує умови, за яких суддя спроможний реалізувати свої трудові, соціальні та інші права).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Данильян О. Г. Соціальні протиріччя у посттоталітарних системах: методологія дослідження та розв'язання. Харків : Основа, 1998. 211 с.
2. Ярема В. А. Забезпечення трудових прав суддів у контексті судової реформи в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Київ, 2016. 211 с.
3. Гладкий В. В. Гідна праця суддів і панування права в Україні під час пандемії COVID-19. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 10–11 квітня 2020 р.). Одеса : ПФП, 2020. С. 72–75. doi:10.5281/zenodo.3747754.
4. Іншин М. І. Забезпечення трудових прав суддів як передумова їх соціальної безпеки. *Юридична наука*. 2020. № 1. С. 422–429. doi:10.32844/2222-5374-2020-103-1.51.
5. Ковалюмнус Е. Л. Національний рівень захисту трудових і соціальних прав суддів в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 7. С. 366–372.
6. Курбанов Б. Б. Щодо особливостей нормативно-правового регулювання захисту трудових прав суддів. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Право*. 2014. № 2. С. 275–280.
7. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти) : навч. посіб. Київ : Атіка, 2003. 288 с.
8. Коссе Д. Д. Правовий режим та механізм правового регулювання: ознаки та співвідношення. *Держава і право*. 2009. Вип. 44. С. 25–31.
9. Теорія держави і права: навчальний посібник / за заг. ред. В. В. Галуцька. Херсон : ХЮІ ХНУВС, 2010. 250 с.
10. Андріїв В. М. Система трудових прав працівників та механізм їх забезпечення : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: спец. 12.00.05. Одеса, 2012. 40 с.
11. Куценко Т. Р. Зміст поняття «спеціальний суб'єкт трудового права». *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 701-704.
12. Шабанов Р. І. Суддя як суб'єкт трудового права. *Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян*. Одеса: Гельветика, 2020. Т. 2. С. 159-161.
13. Кочкова Г., Дей М. Вплив міжнародно-правових стандартів у сфері захисту трудових прав суддів та євроінтеграції України на реформування національного законодавства щодо трудових правовідносин із суддями. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 352-356. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2020.70>

REFERENCES:

1. Danylian, O. H. (1998). *Sotsialni protyrychchia u posttotalitarnykh systemakh: metodolohiia doslidzhennia ta rozv'iazannia*. [Social contradictions in post-totalitarian systems: research methodology and resolution]. 211. [in Ukrainian].
2. Yarema, V. A. (2016). *Zabezpechennia trudovykh prav suddiv u konteksti sudovoi reformy v Ukraini*. [Ensuring the labor rights of judges in the context of judicial reform in Ukraine]. *dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.05*. 211. [in Ukrainian].
3. Hladkyi, V. V. (2020). *Hidna pratsia suddiv i panuvannia prava v Ukraini pid chas pandemii COVID-19*. [Decent work of judges and the rule of law in Ukraine during the COVID-19 pandemic]. *Priorytety rozvytku yurydychnykh nauk u KhKhI stolitti : materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Odesa, 10–11 kvitnia 2020 r.)*. 72–75. Retrieved from: doi:10.5281/zenodo.3747754. [in Ukrainian].
4. Inshyn, M. I. (2020). *Zabezpechennia trudovykh prav suddiv yak peredumova yikh sotsialnoi bezpeky*. [Ensuring the labor rights of judges as a prerequisite for their social security]. *Yurydychna nauka*. № 1. 422–429. Retrieved from: doi:10.32844/2222-5374-2020-103-1.51. [in Ukrainian].
5. Kovaliumnus, E. L. (2019). *Natsionalnyi riven zakhystu trudovykh i sotsialnykh prav suddiv v Ukraini*. [National level of protection of labor and social rights of judges in Ukraine]. *Yurydychna nauka*. № 7. 366–372. [in Ukrainian].

6. Kurbanov, B. B. (2014). Shchodo osoblyvostei normatyvno-pravovoho rehuliuвання zakhystu trudovykh prav suddiv. [Regarding the peculiarities of legal regulation of the protection of labor rights of judges]. *Naukovyi visnyk Akademii munitsypalnoho upravlinnia. Seriya : Pravo*. № 2. 275–280. [in Ukrainian].
7. Kravchuk, M. V. (2003). Teoriia derzhavy i prava (oporni konspekty). [Theory of the state and law (reference abstracts)]. *Navch. posib.* 288. [in Ukrainian].
8. Kosse, D. D. (2009). Pravovyi rezhym ta mekhanizm pravovoho rehuliuвання: oznaky ta spivvidnoshennia. [The legal regime and the mechanism of legal regulation: characteristics and relationships]. *Derzhava i pravo*. Vyp. 44. 25–31. [in Ukrainian].
9. Halunko, V.V. (Ed.) (2010). Teoriia derzhavy i prava. [Theory of the state and law]. *Navchalnyi posibnyk*. 250. [in Ukrainian].
10. Andriiv, V. M. (2012). Systema trudovykh prav pratsivnykiv ta mekhanizm yikh zabezpechennia. [The system of labor rights of employees and the mechanism of their provision]. *Avtoref. dys. ... d-ra. yuryd. nauk: spets. 12.00.05*. 40. [in Ukrainian].
11. Kutsenko, T. R. (2022) Zmist poniattia «spetsialnyi subiekt trudovoho prava». Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal [Content of the concept of "special subject of labor law"]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 5. С. 701-704. [in Ukrainian].
12. Shabanov, R. I. (2020) Suddia yak subiekt trudovoho prava zhurnal [The judge as a subject of labor law]. *Pravove zhyttia suchasnoi Ukrainy: u 3 t.: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf.(m. Odesa, 15 trav. 2020 r.)/vidp. red. M.R. Arakelian. Odesa: Helvetyka*. T. 2. S. 159-161. [in Ukrainian].
13. Kochkova, H., Dei, M. (2020). Vplyv mizhnarodno-pravovykh standartiv u sferi zakhystu trudovykh prav suddiv ta yevrointehratsii Ukrainy na reformuvannia natsionalnoho zakonodavstva shchodo trudovykh pravovidnosyn iz suddiamy [The influence of international legal standards in the field of protection of the labor rights of judges and the European integration of Ukraine on the reform of national legislation regarding labor relations with judges]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 40. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 5.11.2023